

БЕЗПЕЧНЕ МЕДІА-КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА НАВЧАННЯ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ УЧНЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито ключові ознаки безпечного освітнього середовища, створення якого визначає відповідну реакцію на нові виклики та вимоги сучасного суспільства. Також, у статті окреслено таке сучасне явище психологічної та соціальної проблеми суспільства, як булінг. Визначено рекомендації для батьків молодшого школяра щодо усунення та профілактики потрапляння дитини до ситуації булінгу.

Ключові слова: безпечне освітнє середовище, медіа-середовище, молодший школяр, булінг.

The article reveals the key features of a safe educational environment, the creation of which determines the appropriate response to new challenges and demands of modern society. Also, the article outlines such a modern phenomenon of psychological and social problems of society as bullying. Recommendations for parents of primary school children to eliminate and prevent the child from getting into a bullying situation have been identified.

Key words: safe educational environment, media environment, junior schoolchild, bullying.

Пріоритетними ідеями сучасної вітчизняної системи освіти є питання забезпечення оптимального розвитку, прав і свобод зростаючої людини, врахування інтересів дітей та збереження їхнього здоров'я. Школа може і повинна стати безпечним, комфортним осередком формування освічених, самостійних, творчих, щасливих особистостей.

Проблема створення безпечного освітнього середовища, де кожна особистість вільно функціонує та затребувана, а кожен її учасник почувається у безпеці, підіймалась такими відомими науковцями як Я. Коменський, М. Битянова, І. Баєва, В. Панов, Н. Груздева та сучасними дослідниками Т. Цюман, Н. Гонтаровською, А. Горловою, А. Смолюк та іншими.

Безпечне освітнє середовище педагогами та психологами розглядається з різних позицій і підходів, його передумовою є «наявність комфортної міжособистісної взаємодії, емоційна стабільність всіх учасників педагогічного процесу, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки» [8].

Результати досліджень сучасних науковців доводять, що лише кожен третій учень у школі почувається спокійно і комфортно, майже 30,8% школярів часто переживають розчарування. Опитані школярі виділили такі причини власних розчарувань при перебуванні у школі: приниження з боку вчителя та інших однолітків; небажання вчителя зрозуміти внутрішні переживання школяра та усунути їх; байдужість вчителя до внутрішньо-колективних проблем учнів та небажання їх вирішувати [7, с. 409–415].

Тому дане питання є особливо актуальним, адже створення психологічно безпечного освітнього медіа-середовища та комфортного емоційного фону шкільного життя позитивно впливають на становлення та розвиток особистості учня.

Мета статті полягає у визначенні суті безпечного медіа-середовища та створення методичних порад щодо профілактики потрапляння молодшого школяра у ситуацію булінгу.

Технологічні та інноваційні процеси в соціумі супроводжуються поширенням побутового, виробничого та шкільного травматизму школярів. Тому одним із першочергових завдань сучасної освіти є формування культури безпеки здобувачів освіти

та педагогів, розвиток їх компетентності щодо забезпечення та дотримання умов безпечного освітнього середовища.

У Конституції України вказано, що людина, її життя і здоров'я, недоторканість і безпека є найвищою соціальною цінністю. Відповідно до Закону України про повну загальну середню освіту, «безпечне освітнє середовище – це сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних і будівельних норм і правил, а також психологічного насильства, приниження» [5]. Також, одним із дев'яти компонентів Нової української школи визначено таке сучасне освітнє середовище, що забезпечує необхідні умови, форми і засоби для навчання учнів [6]. Освітнє середовище є складною системою та поєднує інтелектуальні, методичні, культурні, організаційні та технічні ресурси, а також є сукупністю просторово-предметних і міжособистісних взаємовідносин.

Н. Гонтаровська, розглядаючи *освітнє середовище* як ключовий фактор розвитку особистості дитини, трактує дану дефініцію як сукупність природних, соціальних та фізичних об'єктів і суб'єктів, котрі здійснюють вплив на формування творчого, професійного та особистісного розвитку учня, сприяють появі міжсуб'єктних взаємодій та особистісних комунікацій а також забезпечують умови комфортного перебування учня не лише у закладі освіти а й за його межами [3, с. 18].

У сучасному світі набуло значного розвитку поняття медіа-середовище. Так, під медіа-середовищем ми розуміємо такі умови, що забезпечують зв'язок освітньої діяльності з інформаційним ресурсом будь-якої предметної сфери на основі інтерактивних засобів інформаційно-комунікативних технологій, також це інформаційна взаємодія між школярем та засобами ІКТ, які пов'язані з ним не лише як із суб'єктом інформаційного діалогу, але і з індивідуальністю.

У світі значного інформаційного розвитку та становлення новітніх технологій, особливо важливою постає питання психологічно безпечного освітнього середовища. Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з теми статті, ми можемо виділити таке трактування психологічно безпечного освітнього середовища – це осередок, «вільний від проявів психологічного насильства у взаємодії, який сприяє задоволенню потреб у особистісно-довірчому спілкуванні, створює референтну значимість середовища та забезпечує психічне здоров'я учасників навчально-виховного процесу» [2, с. 17]. У процесі створення такого сосередка значну роль відіграє сам вчитель. Вчитель Нової української школи з цією метою має будувати освітній процес так, аби: забезпечити кожному учню свободу вибору в освітньому процесі, сприяти формуванню спільних демократичних цінностей у класі, формувати та розвивати навички взаємодії і толерантного ставлення один до одного, залучати учнів до організації безпечного освітнього середовища, використовувати на практиці різноманітні форми роботи (ранкові зустрічі, інноваційні інтегровані уроки та ін.).

Сучасні зміни в інформаційному середовищі створюють чимало проблем щодо безпеки дітей в цифровій сфері. Більшість учнів початкової школи поринають у дослідження сучасного цифрового простору самостійно. Онлайн-технології надають дітям значні можливості для спілкування, творчості та набуття нових навичок. Важливо, щоб сторони, які мають гарантувати безпеку дитини в соціальних мережах, усвідомлювали можливі наслідки для дітей та знаходили ефективні способи формування в них цифрової грамотності, які покликані змінити спосіб роботи в Інтернет-середовищі. Адже, онлайн-технології можуть поставити під загрозу конфіденційності дитини, наражаючи її на таку небезпеку, як незаконний контент, кібербулінг, домагання та безпідставне використання особистих даних. Попередити такі загрози можна, дотримуючись певних правил:

- використовувати надійні паролі;
- не викладати в мережі конфіденційну інформацію про свою родину;
- не поширювати в Інтернеті незаконний контент;

- не переходити за посиланням від невідомого адресата;
- додавати у друзі лише тих, кого ви знаєте;
- з обережністю ставитися до інформації, котру вам надає Інтернет.

На сьогоднішній день проблеми цькування і насильства в шкільному середовищі дуже часто стають на заваді для досягнення кінцевої мети всебічного та гармонійного розвитку дитини. Допомога дорослих є вкрай потрібною для дітей молодшого шкільного віку, адже дії кривдників можуть призвести до чималої шкоди як фізичному так і психічному здоров'ю. «Аби процес медіасоціалізації сприяв психічному та соціальному розвиткові молодшого школяра, батькам і вчителям слід супроводжувати та контролювати дитину в інформаційному просторі, заохочувати до участі в розвивальних освітніх програмах, разом дивитися і обговорювати передачі» [4, с. 53-55].

Школа відіграє важливу роль у створенні необхідних умов для здобуття учнями знань саме в безпечному медіа-середовищі, формуванні та розвитку навичок, які необхідні, щоб запобігти проявам насильства та становленню навичок безконфліктного спілкування.

Крім цього, вагому роль у протидії булінгу належить батькам школярів. Проте розв'язати її вони можуть лише завдяки системному підходу та взаємодії керівництва школи, вчителів, а також із залученням та участі самих дітей.

Для того, щоб допомогти дитині не стати жертвою булінгу, необхідно проводити первинну профілактику [1, с. 84-86]. З цією метою батькам необхідно:

- налагодити дружні стосунки та взаємовідносини із вчителями та самими однокласниками, брати участь в заходах, де залучають батьків;
- допомогти дитині стати упевненою у собі та знайти справжніх друзів. Для цього можна запрошувати однокласників дитини в гості, особливо тих, хто дуже тісно з нею спілкується та товаришує;
- допомогти дитині стати повноцінним членом учнівського колективу, заохочувати та стимулювати дитину до участі у шкільних заходах;
- якщо у дитини завищена самооцінка, необхідно пояснити, що у кожній дитини є свої переваги та недоліки, так коли вона досягає успіху у малюванні, то не завжди вона матиме успіх у математиці або чомусь іншому;
- батьки повинні бути прикладом спокійного та ввічливого ставлення до інших, не забуваючи про свою самодостатність та автономність;
- необхідно розповісти дитині, що не треба боятися відстоювати власну думку, адже кожна людина має право на неї;
- сприяти підвищенню самооцінки дитини;
- навчити дитину виконувати загальні вимоги для всіх дітей класу;
- якщо дитина потрапила в ситуацію булінгу, не змиритись з цією позицією, а повстати проти цього [1, с. 84-86].

Отже, надважлива задача сьогодні – поєднання зусиль вчителів і батьків школярів у налагодженні позитивної взаємодії, що сприятиме становленню та розвитку безпечного освітнього середовища і створить сприятливий емоційний фон, який дасть можливість уникнути ситуації булінгу.

Здійснений нами теоретичний аналіз наукових джерел з досліджуваної теми дає змогу стверджувати, що ефективність роботи в сучасній школі треба розглядати з боку безпеки учнів, відчуття захисту, турботи про їхнє здоров'я. Саме тому злободенням є питання створення безпечного медіа-середовища в школі, що дозволить уникнути ситуації булінгу в учнівському колективі. Отже, аналізуючи вищезазначений матеріал, ми виділили основні ознаки безпечного психологічного освітнього середовища для учнів та виокремили основні дії батьків задля уникнення потрапляння дитини в ситуацію цькування.

З метою здійснення подальших досліджень ми передбачаємо розкриття суті основних напрямів формування безпечного медіа-середовища для учнів початкової школи

та розробки методичних рекомендацій для вчителів щодо протидії та попередження булінгу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.
2. Варивода К. Психолого-педагогічні аспекти підготовки майбутніх вчителів до створення психологічно безпечного освітнього середовища. Молодий вчений, с. 17-20.
3. Гонтаровська Н. Освітнє середовище як фактор розвитку особистості дитини. Київ: Дніпро-VAL, 623 с.
4. Горлова А.В. Проблема попередження та протидії булінгу в освітньому процесі початкової школи. Дослідження різних напрямків розвитку психології та педагогіки: Збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (18–19 червня). Одеса: ГО «Південна фундація педагогіки», 2021. 140 с.
5. Закон України про повну загальну середню освіту. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20> (дата звернення: 11.09.2021).
6. Концепція «Нова українська школа». URL: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.** (дата звернення: 20.08.2021).
7. Мешко Г.М. Емоційне благополуччя учнів як детермінанта успішності навчання. Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». 2014. Додаток 4 до Вип.31. С.409–415.
8. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. К., 2018. 56 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidiabulingu/21kbos.pdf> (дата звернення: 7.09.2021).

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Горлова А.В.